DOI: https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-59-29
УДК 336.71:336.64:005.336.1

Гуменюк Оксана Геннадіївна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін,
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7579-3541

Oksana Humenyuk
Chortkivskiy Educational-Scientific Institute of Enterprise and Business of the
West Ukrainian National University

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У СИСТЕМІ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

FINANCIAL MECHANISMS FOR ENSURING THE STABILITY OF BANKING INSTITUTIONS IN THE SYSTEM OF MODERN MANAGEMENT

Анотація. У статті досліджено теоретичні засади та практичні аспекти забезпечення фінансової стабільності банківської системи України в умовах трансформації економічного середовища та зростання системних ризиків. Обґрунтовано сутність фінансової стабільності як здатності банківської системи ефективно виконувати свої функції та забезпечувати безперервність фінансового посередництва. Проаналізовано динаміку основних показників діяльності банків за 2020–2026 рр., що дозволило виявити тенденції скорочення кількості банківських установ поряд зі зростанням активів, капіталу та ресурсної бази. Встановлено нестабільність кредитної активності та варіативність показників рентабельності, що свідчить про чутливість банківського сектору до кризових чинників. Досліджено важливі фінансові механізми забезпечення стабільності, зокрема управління капіталом і ліквідністю, пруденційне регулювання, ризик-менеджмент і стрес-тестування. Визначено, що інтеграція регуляторних вимог із внутрішніми управлінськими процесами та використання цифрових технологій сприяють підвищенню адаптивності банківської системи та зміцненню її фінансової стійкості.

Ключові слова: банківська система, фінансова стабільність, фінансові механізми, капіталізація банків, ліквідність, пруденційне регулювання, ризик-менеджмент, стрес-тестування, цифровізація, системні ризики.

Summary. The article examines the theoretical foundations and practical aspects of ensuring the financial stability of the banking system of Ukraine under conditions of economic transformation and increasing systemic risks. The essence of financial stability is substantiated as the ability of the banking system to effectively perform the functions of financial intermediation, ensure the continuity of monetary circulation, and provide a rational allocation of financial resources. It is established that the formation of stability is significantly influenced by macroeconomic fluctuations, the consequences of martial law, changes in the regulatory environment, and global financial trends. Based on the analysis of key performance indicators of Ukrainian banks for 2020–2026, contradictory trends in the development of the banking sector have been identified. In particular, a reduction in the number of banking institutions has been recorded alongside simultaneous growth in assets, capital, and the resource base, which indicates a structural transformation of the system. It has been proven that lending activity is characterized by instability, while the growth of household deposits reflects an increase in public trust in banks. At the same time, profitability indicators demonstrate significant variability, confirming the sensitivity of the banking system to crisis impacts. It is substantiated that ensuring financial stability requires the comprehensive application of financial mechanisms, among which key roles are played by capital and liquidity management, compliance with prudential standards, an effective risk management system, and the implementation of stress testing. It is determined that the integration of macro- and microprudential regulation with internal banking management processes contributes to increasing banks' adaptability to external shocks. The importance of the digitalization of the banking sector as a factor in improving the quality of information support and the effectiveness of managerial decision-making is proven. It is concluded that the further development of financial stability mechanisms should be based on the combination of regulatory instruments and modern technological solutions, which will ensure the long-term resilience of the banking system of Ukraine under conditions of uncertainty. The prospects for further research lie in an in-depth analysis of the

© Гуменюк О.Г., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

impact of digitalization in the banking sector and the development of financial technologies on the effectiveness of mechanisms ensuring the financial stability of the banking system under conditions of increasing uncertainty.

Keywords: banking system, financial stability, financial mechanisms, bank capitalization, liquidity, prudential regulation, risk management, stress testing, digitalization, systemic risks.

Постановка проблеми. Стабільність банківських установ визначає функціональну спроможність фінансової системи та безпосередньо впливає на стійкість економічних процесів. Ефективність її забезпечення, зокрема, залежить від якості побудови фінансових механізмів у системі сучасного банківського менеджменту. У сучасних умовах, разом із тим, зростає роль інтеграції регуляторних вимог із внутрішніми управлінськими практиками банків, що, своєю чергою, зумовлює необхідність переосмислення підходів до формування механізмів капіталізації, ліквідності та управління ризиками. Проте наявні підходи, водночас, характеризуються недостатньою узгодженістю між окремими елементами, тому особливої актуальності набуває дослідження фінансових механізмів забезпечення стабільності банківських установ як цілісної системи, що функціонує в умовах трансформації банківського середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий доробок з питань фінансової стабільності банківських установ охоплює різні аспекти її забезпечення та розвитку. Так, Стечишин Т. та Дідик М. досліджують забезпечення стабільності банківської системи в умовах фінансової кризи та визначають важливі напрями підтримання її функціонування в кризових ситуаціях [1]. Сидорович О. розкриває чинники фінансової стабільності банківської системи України та обґрунтовує їх значення як індикаторів економічної безпеки держави [2]. Данік Н. та Татко А. приділяють увагу удосконаленню механізму забезпечення фінансової стабільності банківської системи України та пропонують підходи до підвищення його результативності [3]. Чайковський Є. аналізує механізм управління та забезпечення фінансової стабільності банківської системи [4]. З урахуванням сучасних умов, Агрес О. та Садура О. досліджують стан банківської системи України в умовах війни та визначають проблеми забезпечення її стабільності [5].

Отже, узагальнення результатів наукових досліджень свідчить про ґрунтовне опрацювання окремих аспектів забезпечення фінансової стабільності банківської системи, водночас актуалізує необхідність дослідження сучасних фінансових механізмів її підтримання в умовах трансформаційних змін.

Метою статті є дослідження теоретичних засад і практичних аспектів забезпечення фінансової стабільності банківської системи України, а також обґрунтування ефективних фінансових механізмів її підтримання в умовах трансформації економічного середовища та зростання системних ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансформація фінансового середовища функціонування банківських установ супроводжується зростанням невизначеності та посиленням системних ризиків. Тому забезпечення стабільності банківської системи є важливим, оскільки від цього залежить безперервність фінансового посередництва та підтримка економічного розвитку.

Сутність стабільності банківської системи розкривається через здатність ефективно реалізовувати покладені на неї функції. При цьому, зокрема, важливими завданнями виступають емісія грошей і регулювання грошового обігу країни. Відповідно до функціонального призначення, система забезпечує раціональний розподіл фінансових ресурсів між суб'єктами економіки [1, с. 809].

Фінансова стабільність банківської системи України формується під впливом комплексу зовнішніх чинників, які визначають її стійкість та здатність гарантувати економічну безпеку держави. Зокрема, значний вплив мають макроекономічні коливання, військові дії, трансформації регуляторного середовища, а також зміни у глобальних фінансових умовах. Поряд із цим, структурні перетворення банківського сектору також істотно впливають на характер його розвитку [2, с. 104].

Важливо наголосити, що ефективність фінансових механізмів безпосередньо залежить від узгодженості дій між регуляторними органами та банківськими установами. Зокрема, оптимальне поєднання монетарних інструментів і внутрішніх управлінських рішень сприяє формуванню стійкої фінансової основи. При цьому, підвищення прозорості банківської діяльності забезпечує зміцнення довіри з боку клієнтів та інвесторів.

У цьому контексті, зокрема, доцільним є звернення до аналізу основних показників діяльності банків, що, своєю чергою, дозволяє об'єктивно оцінити стан та тенденції розвитку банківської системи (табл. 1).

Аналіз основних показників діяльності банків України свідчить про поступове скорочення кількості діючих установ упродовж 2020–2026 рр. Так, кількість банків, зокрема, зменшилася з 75 до 60, що становить скорочення на 20%, при цьому чисельність установ з іноземним капіталом також знизилася з 35 до 26. Частка банків зі 100% іноземним капіталом залишалася відносно стабільною, хоча, відповідно до динаміки, спостерігається незначне зменшення з 23 до 19.

Динаміка активів банківської системи демонструє стійке зростання протягом аналізованого періоду. Зокрема, обсяг активів зріс

Таблиця 1 – Основні показники діяльності банків України

Назва показника	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025	01.01.2026
Кількість діючих банків	75	73	71	67	63	61	60
з них: з іноземним капіталом	35	33	33	29	27	26	26
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	23	23	23	22	19	19	19
Активи	1493298	1822841	2053232	2351678	2945030	3414920	4000600
Активи в іноземній валюті	*492157*	*585493*	*583133*	*731006*	*830251*	*959610*	*1016958*
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	1981594	2205915	2358324	2716794	3311322	3767180	4181349
з них: нерезиденти	*222423*	*241695*	*234983*	*416904*	*535311*	*650977*	*658053*
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті	*717708*	*745787*	*678862*	*819633*	*922528*	*1054566*	*1091013*
Готівкові кошти	56304	73174	75375	74760	79218	111324	124057
Банківські метали	369	572	384	156	120	244	268
Кошти в Національному банку України	76126	37615	34973	82485	213489	229448	248598
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	118237	176041	172868	315085	348166	355225	318942
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	34995	50376	60096	51010	57439	114919	119107
Кредити надані клієнтам	1033430	960597	1065347	1036213	1024678	1138032	1220332
кредити, що надані органам державної влади	4724	11641	26973	24809	18349	13077	8677
кредити, що надані суб'єктам господарювання	821936	749335	795513	801413	783690	850581	869727
кредити, що надані фізичним особам	206737	199561	242633	209943	222590	274272	341848
кредити, надані небанківським фінансовим установам	33	60	228	48	49	102	80
Вкладення в цінні папери та депозитні сертифікати	539466	791373	829887	1022658	1466474	1693022	2010123
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	492229	388477	308349	369936	371189	357989	186103
Пасиви	1493298	1822841	2053232	2351678	2945030	3414920	4000600
Капітал	199921	209460	255514	215840	296044	368348	463417
з нього: статутний капітал	*470712*	*479932*	*481535*	*407021*	*404751*	*406835*	*406184*
Зобов'язання банків	1293377	1613381	1797718	2135838	2648986	3046573	3537183
Зобов'язання банків в іноземній валюті	*568621*	*648020*	*613334*	*799056*	*867623*	*993163*	*1054514*
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	23912	24235	24948	6457	6763	4271	3768
Кошти суб'єктів господарювання	498157	646491	758434	889526	1260156	1497363	1720063
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	552115	681892	726898	933240	1083758	1216229	1406912
Кошти небанківських фінансових установ	26885	34704	41410	53188	61741	66428	87630

Джерело: складено на основі [6]

з 1493298 млн грн у 2020 р. до 4000600 млн грн станом на 1 січня 2026 р., тобто майже у 2,7 раза. При цьому, активи в іноземній валюті також зросли, хоча, разом із тим, їх частка змінювалася нерівномірно. Крім того, загальні активи, не скориговані на резерви, збільшилися до 4181349 млн грн, що свідчить про розширення ресурсної бази банків.

Кредитна активність банків характеризується певною нестабільністю упродовж досліджуваного періоду. Так, обсяг кредитів, наданих клієнтам,

спочатку зменшився з 1033430 млн грн у 2020 р. до 960597 млн грн у 2021 р., проте надалі поступово зростав і досяг 1220332 млн грн станом на 1 січня 2026 р. Водночас, кредити суб'єктам господарювання залишаються домінуючими, хоча їх обсяг змінювався нерівномірно. Крім того, кредитування фізичних осіб, зокрема, продемонструвало суттєве зростання з 206737 млн грн до 341848 млн грн.

Показники пасивів і капіталу банківської системи також демонструють позитивну динаміку. Так, капітал банків зріс з 199921 млн грн у 2020 р. до 463417 млн грн станом на 1 січня 2026 р., що свідчить про посилення фінансової бази. Обсяг зобов'язань банків також збільшився до 3537183 млн грн, при цьому кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб становлять найбільшу частку. Крім того, кошти фізичних осіб зросли з 552115 млн грн до 1406912 млн грн, що вказує на підвищення довіри населення до банківської системи.

Доцільно також звернутися до оцінки результативності функціонування банківських установ, що, своєю чергою, відображається через показники їх рентабельності (рис. 1).

Показники рентабельності діяльності банків України демонструють суттєву варіативність упродовж 2020–2026 рр. Так, рентабельність активів, зокрема, знизилася з 4,26% у 2020 р. до 2,44% у 2021 р., після чого, відповідно до динаміки, зросла до 4,09% у 2022 р. Водночас, у 2023 р. спостерігається різке падіння до 1,04%, що, своєю чергою, відображає вплив кризових чинників. Надалі показник поступово підвищується і досягає 3,58% станом на 1 січня 2026 р., отже, формується тенденція до відновлення ефективності використання активів.

Рентабельність капіталу демонструє ще більш виражену динаміку змін. Так, її рівень, зокрема, зменшився з 33,45% у 2020 р. до 19,22% у 2021 р., після чого зріс до 35,08% у 2022 р. Однак, у 2023 р. показник кардинально скоротився до 9,68%, що свідчить про зниження ефективності використання власного капіталу. Водночас, у наступні роки спостерігається поступове відновлення до рівня 29,98% станом на 1 січня 2026 р.

На функціонування банківської системи України суттєво впливають наслідки російсько-української війни. Так, концентрація кредитних ризиків, зокрема, посилюється через зниження платоспроможності суб'єктів господарювання та населення. Водночас, відповідно до поточних тенденцій, зростає частка проблемних активів, що негативно впливає на якість банківських портфелів. Крім того, спостерігається обмеження кредитування інвестиційних проєктів, що, своєю чергою, стримує економічний розвиток [5, с. 78].

Поряд із цим, ефективне функціонування банківської системи можливе за умови реалізації комплексних заходів щодо забезпечення фінансової стабільності. Так, застосування всього спектра банківських інструментів, зокрема, сприяє підвищенню результативності фінансового посередництва. Відповідно врахування специфіки управління в умовах нестабільного зовнішнього середовища дозволяє своєчасно адаптувати діяльність банків. Важливим також є урахування взаємозв'язків банків із виробничо-фінансовими структурами [3, с. 3].

Механізм управління фінансовою стабільністю банківської системи доцільно розглядати як цілісну сукупність інструментів, методів і заходів впливу. При цьому, зокрема, його реалізація здійснюється центральним банком, регуляторними органами та безпосередньо банківськими установами. Зазначений механізм спрямовується на об'єкти управління з метою забезпечення стійкості та надійності функціонування системи. Відповідно до його функціонального призначення, він охоплює процеси виявлення, оцінювання та попередження фінансових ризиків [4, с. 391].

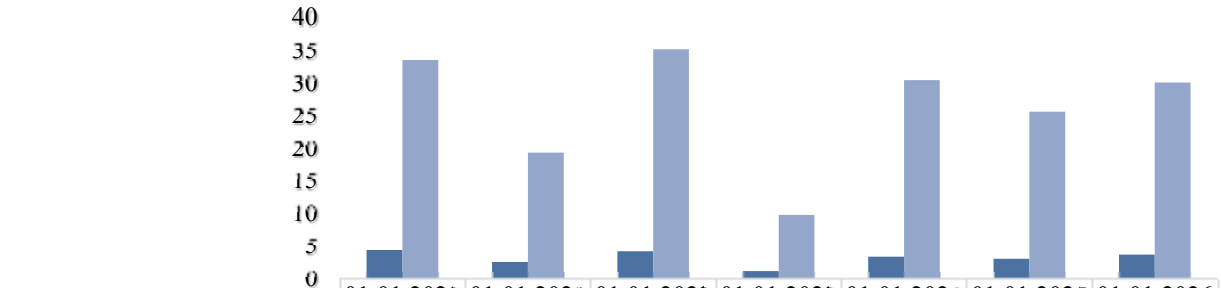

	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025	01.01.2026
Рентабельність активів, %	4,26	2,44	4,09	1,04	3,24	2,94	3,58
Рентабельність капіталу, %	33,45	19,22	35,08	9,68	30,33	25,52	29,98

Рисунок 1 – Рентабельність показників діяльності банків України

Джерело: складено на основі [6]

Тому у рамках сучасного банківського менеджменту пріоритетним напрямом постає інтеграція інструментів макро- та мікропруденційного регулювання. При цьому, збалансоване поєднання регуляторних вимог і внутрішніх політик управління дозволить підвищити адаптивність банків до зовнішніх шоків.

Поряд із цим, об'єктами механізму управління фінансовою стабільністю виступають важливі параметри діяльності банківських установ. Так, визначальним є рівень достатності власного капіталу, що, зокрема, забезпечує покриття можливих втрат. Якість зобов'язань та ефективність формування ресурсної бази, відповідно, впливають на стійкість фінансування. Значущими залишаються якість активів, показники ліквідності та платоспроможності, що характеризують фінансовий стан банків [4, с. 387].

Важливо підкреслити, що ефективність механізму значною мірою визначається якістю інформаційного забезпечення. Зокрема, застосування сучасних цифрових технологій дозволяє підвищити точність аналізу фінансових показників. Прозорість управлінських процесів, своєю чергою, зміцнює довіру з боку клієнтів та інвесторів.

Однак відзначимо, що забезпечення стабільності банківських установ у системі сучасного банківського менеджменту здійснюється через застосування чітко визначених фінансових механізмів, які функціонують у взаємодії внутрішніх політик банків та регуляторних вимог. Водночас регуляторна складова, згідно з сучасними підходами Національного банку України, спрямована на забезпечення довгострокової фінансової стійкості банківської системи через встановлення обов'язкових економічних нормативів.

У цьому контексті важливим фінансовим механізмом виступає капіталізація банків, яка передбачає формування достатнього обсягу регулятивного капіталу для покриття потенційних ризиків. Зауважимо, що капітал виконує функції страхового резерву та водночас інструмента стратегічного управління. При цьому в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [7] прямо визначено, що «банк зобов'язаний на постійній основі підтримувати рівень капіталу, достатній для одночасного дотримання: 1) мінімальних значень нормативів достатності капіталу…; 2) підвищених значень нормативів достатності капіталу…; 3) розміру комбінованого буфера капіталу…; 4) рівня достатності внутрішнього капіталу…» [7], що, доцільно зазначити, відображає складну систему контролю фінансової стійкості банків.

Поряд із цим нормативне регулювання деталізується через взаємодію із підзаконними актами, що конкретизують механізми оцінки капіталу. Так, у Положенні про організацію процесу оцінки достатності внутрішнього капіталу в банках України та банківських групах [8] визначено підходи до внутрішньої оцінки капіталу, що, особливо актуально, забезпечує інтеграцію процедур ризик-менеджменту в загальну систему управління банком.

Фінансові механізми стабільності в сучасних умовах функціонують як адаптивна система, яка реагує на зміну макроекономічного середовища. У цьому аспекті управління капіталом поєднується із процедурами стрес-тестування та прогнозування ризиків, що дозволяє підвищити рівень готовності банків до кризових явищ. Водночас ефективність фінансових механізмів значною мірою залежить від якості внутрішнього управління банківськими процесами. У цьому контексті формування внутрішнього капіталу, зокрема, виступає інструментом рівноваги між прибутковістю та ризиковістю операцій.

Законодавче регулювання визначає загальні принципи формування капіталу банків. Так, відповідно до статті 35 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [9], «Національний банк України визначає: 1) складові та порядок розрахунку нормативів достатності основного капіталу 1 рівня, капіталу 1 рівня, регулятивного капіталу; 2) складові сукупної експозиції під ризиком та порядок їх розрахунку; 3) вимоги щодо оцінки банком достатності внутрішнього капіталу» [9], що, водночас слід підкреслити, формує єдину методологічну основу оцінки фінансової стійкості банків.

У сучасному банківському менеджменті управління капіталом інтегрується з інформаційно-аналітичними системами, що забезпечує оперативний моніторинг ризиків та підвищує точність управлінських рішень. Наведене свідчить про трансформацію традиційних підходів до забезпечення стабільності банківських установ.

Також важливим фінансовим механізмом забезпечення стабільності банківських установ є управління ліквідністю, яке передбачає підтримання здатності банку своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання. Цей механізм формує основу безперервності банківської діяльності та зниження ризику неплатоспроможності. При цьому ліквідність, відповідно до сучасних регуляторних вимог, розглядається як інтегрований показник фінансової стійкості, що охоплює короткострокові та довгострокові аспекти управління ресурсами.

Нормативне регулювання ліквідності здійснюється через встановлення відповідних економічних нормативів. Так, у Законі України «Про банки і банківську діяльність» [9] передбачено, що Національний банк України має право встановлювати вимоги щодо «достатності ліквідності: мінімальні значення нормативів ліквідності; підвищені значення нормативів ліквідності…; вимоги щодо достатності внутрішньої ліквідності» [9], що,

зокрема, відображає складний характер регуляторного впливу на діяльність банківських установ.

Важливі положення щодо підтримання ліквідності також деталізуються у статті 352 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [9], де визначено, що «Банк зобов'язаний на постійній основі підтримувати рівень ліквідності, достатній для забезпечення своєчасного та повного виконання своїх зобов'язань… і одночасного дотримання: 1) мінімальних значень нормативів ліквідності…; 2) підвищених значень нормативів ліквідності…; 3) рівня достатності внутрішньої ліквідності» [9], що, з огляду на викладене, підкреслює обов'язковість системного контролю ліквідності як важливого елементу банківського менеджменту.

Ефективне управління ліквідністю передбачає формальне дотримання нормативів, а також інтеграцію внутрішніх процедур моніторингу грошових потоків. У цьому аспекті банки застосовують прогнозування ліквідності, яке, при цьому, дозволяє своєчасно виявляти потенційні дефіцити ресурсів і запобігати кризовим ситуаціям.

Формування ефективної системи управління ліквідністю передбачає узгодження короткострокових та довгострокових фінансових інтересів банку. У цьому зв'язку управлінські рішення, водночас, спрямовуються на підтримання оптимального співвідношення між активами та зобов'язаннями за строками їх погашення. Це дозволяє мінімізувати ризик ліквідності та забезпечити стабільність функціонування банківської установи.

Сучасні фінансові механізми управління ліквідністю зазнають трансформації під впливом цифровізації банківського сектору. Відповідно використання аналітичних систем, з іншого боку, забезпечує оперативний контроль за ліквідними позиціями банку та підвищує точність управлінських рішень, що, своєю чергою, відображає перехід до більш гнучких і адаптивних моделей забезпечення ліквідності. Важливо підкреслити, що управління ліквідністю безпосередньо впливає на рівень довіри до банківської системи. Така залежність обумовлює необхідність постійного вдосконалення механізмів контролю ліквідності та їх гармонізації з міжнародними стандартами.

Також важливим фінансовим механізмом забезпечення стабільності банківських установ виступають пруденційні нормативи та обмеження ризиків, які спрямовані на мінімізацію системних і індивідуальних банківських загроз. Відтак цей механізм забезпечує контроль за концентрацією ризиків і підтримання фінансової рівноваги банків. При цьому застосування пруденційних нормативів, відповідно до регуляторної практики, формує базовий інструментарій макро- та мікропруденційного нагляду.

Так, в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [7] (Глава 1 «Встановлення спеціальних значень пруденційних нормативів») визначено, що «Національний банк здійснює регулювання діяльності спеціалізованих банків через пруденційні нормативи і встановлює спеціальні вимоги…» (п. 1.1), а також що «спеціалізовані банки… зобов'язані дотримуватися спеціальних значень пруденційних нормативів» (п. 1.2) [7], що, зокрема, свідчить про диференційований підхід до регулювання залежно від специфіки банківської діяльності.

Зазначена Інструкція деталізує конкретні кількісні обмеження ризиків для різних типів банків. Так, встановлено, що для спеціалізованих ощадних банків «норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – не більше ніж 20 відсотків; норматив… за операціями з пов'язаними особами (Н9) – не більше ніж 20 відсотків» (п. 1.3), тоді як для банків довірчого управління «норматив достатності регулятивного капіталу (НРК) – не менше ніж 20 відсотків… Н7 – не більше ніж 15 відсотків… Н9 – не більше ніж 20 відсотків» (п. 1.4) [7], що, з огляду на викладене, демонструє адаптацію регуляторних вимог до рівня ризиковості окремих банківських моделей.

Фінансові механізми обмеження ризиків функціонують як складова єдиної системи банківського менеджменту. При цьому застосування пруденційних нормативів поєднується із внутрішніми процедурами контролю ризиків, що дозволяє підвищити ефективність управлінських рішень. Система пруденційного регулювання, разом із тим, набуває динамічного характеру під впливом змін фінансового середовища. Тому перегляд нормативних значень виступає інструментом оперативного реагування на кризові явища та запобігання накопиченню ризиків.

Система управління ризиками є теж важливим фінансовим механізмом забезпечення стабільності банківських установ. Ця система визначає комплексний підхід до ідентифікації та контролю загроз банківської діяльності. Такий механізм, таким чином, забезпечує безперервність функціонування банку та підвищує його здатність протидіяти фінансовим шокам. При цьому система управління ризиками, відповідно до регуляторних вимог, розглядається як структурований процес, що охоплює всі рівні організації банківської установи.

Відтак у Положенні про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [10] визначено, що «система управління ризиками – сукупність належним чином задокументованих і затверджених політики, методик і процедур…», які спрямовані на «виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль, звітування та

пом'якшення всіх видів ризиків» [10], що, зокрема, підкреслює комплексність цього механізму.

Разом із тим зазначене Положення встановлює, що банк формує систему управління ризиками, яка є адекватною його бізнес-моделі та масштабу діяльності. Наведений факт передбачає, що система повинна забезпечувати «виявлення, вимірювання… усіх ризиків… ідентифікацію, моніторинг… контроль… пом'якшення…», а також визначення «величини необхідного внутрішнього капіталу… та обсягу необхідної внутрішньої ліквідності» [10], що, з огляду на наведене, свідчить про інтеграцію ризик-менеджменту з фінансовим плануванням банку.

Ефективність системи управління ризиками значною мірою залежить від її здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища. У цьому аспекті банки застосовують ризикорієнтований підхід, який, при цьому, дозволяє своєчасно реагувати на нові виклики та мінімізувати їх вплив.

Крім того, у Положенні про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [10] передбачено проведення комплексної оцінки ризиків, зокрема «кредитного ризику; ризику ліквідності; процентного ризику банківської книги; ринкового ризику; операційного ризику; комплаєнс-ризику» [10], що, водночас, забезпечує всебічне охоплення потенційних загроз діяльності банку. Відтак банк самостійно визначає інші суттєві ризики та критерії їх оцінки, що дозволяє враховувати специфіку діяльності кожної банківської установи та підвищує гнучкість системи управління.

У сучасних умовах фінансові механізми управління ризиками інтегруються з процесами формування економічного капіталу та ліквідності. У цьому контексті ризик-менеджмент, своєю чергою, виступає основою для прийняття стратегічних управлінських рішень і забезпечує узгодженість між рівнем ризику та фінансовими можливостями банку. Наведене дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів та зміцнити фінансову стійкість установи.

Більше того, цифровізація банківського сектору зумовлює трансформацію підходів до управління ризиками. У цьому зв'язку застосування сучасних аналітичних інструментів, відповідно, забезпечує більш точну ідентифікацію ризиків та підвищує швидкість реагування на них.

Стрес-тестування та оцінка стійкості банків теж постають важливими фінансовими механізмами забезпечення стабільності банківських установ. Вони спрямовані на визначення їх здатності протистояти кризовим сценаріям. При цьому оцінка стійкості, відповідно до сучасних регуляторних практик, інтегрується у загальну систему банківського нагляду та стратегічного планування.

У Постанові Національного банку України «Про особливості здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України у 2026 році» [11] визначено, що «під час першого етапу оцінки стійкості… здійснювати оцінку якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями… згідно з вимогами Положення… № 351… з урахуванням… Правил роботи банків у зв'язку з введенням… воєнного стану…» [11], що, з-поміж іншого, підкреслює необхідність комплексного врахування макроекономічних та інституційних чинників у процесі оцінювання.

Разом із тим зазначена Постанова передбачає особливості процедурного характеру проведення оцінки стійкості. Так, встановлено, що «банк має право подати… Звіт про результати першого етапу оцінки стійкості банку… погоджений радою банку… не пізніше 01 червня 2026 року» [11], що, водночас, свідчить про посилення ролі внутрішніх органів управління у формуванні достовірної інформаційної бази для регулятора.

Водночас другий етап оцінки стійкості передбачає поглиблену перевірку результатів діяльності банку з боку регулятора. У цьому аспекті Національний банк України «ураховує результати перевірки вартості майна… здійснює… перевірку якості… оцінки вартості майна… та… здійснює розрахунок… нормативів НРК, НК1 та НОК1» [11], що, з урахуванням зазначеного, демонструє поєднання внутрішньої та зовнішньої оцінки фінансової стійкості банківських установ.

Функціонування механізму стрес-тестування, разом із тим, передбачає моделювання різних сценаріїв розвитку економічної ситуації. У цьому зв'язку банки здійснюють оцінку впливу негативних чинників, при цьому, визначаючи можливі втрати та необхідний рівень капіталу для їх покриття. Наведене дозволяє сформувати обґрунтовані управлінські рішення щодо підвищення фінансової стійкості. Суттєвим аспектом є те, що результати стрес-тестування використовуються для коригування фінансової стратегії банку. Це одночасно забезпечує узгодженість між оцінкою ризиків і процесом планування капіталу та ліквідності.

Зазначимо, що сучасні фінансові механізми оцінки стійкості банків інтегруються з цифровими технологіями аналізу даних. У цьому контексті використання аналітичних платформ, своєю чергою, забезпечує підвищення точності прогнозування та оперативність прийняття управлінських рішень. Важливим елементом є також взаємодія банків із зовнішніми суб'єктами оцінки, зокрема аудиторами та органами державного контролю. У цьому аспекті Національний банк України, «у разі виявлення фактів недотримання… вимог… здійснює розрахунок… без урахування… вартості такого майна» [11], що, своєю чергою, підвищує

об'єктивність оцінювання та мінімізує ризики маніпулювання фінансовими показниками.

Встановлені вимоги щодо рецензування звітів про оцінку майна, коли «звіт… не відповідає вимогам… і не може бути використаний» [11], поряд із цим, забезпечують додатковий рівень контролю за якістю фінансової інформації. Такий факт сприяє підвищенню довіри до результатів оцінки стійкості та зміцненню фінансової дисципліни банків. Отже, узагальнюючи, слід зазначити, що стрес-тестування та оцінка стійкості банків є комплексним фінансовим механізмом, який поєднує нормативно-правове регулювання, внутрішні управлінські процедури та аналітичні інструменти, що, підсумовуючи наведене, забезпечує підвищення адаптивності банківських установ до кризових умов і зміцнення їх фінансової стабільності.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи результати проведеного дослідження, слід констатувати, що фінансова стабільність банківської системи України формується під впливом сукупності взаємопов'язаних зовнішніх і внутрішніх чинників, що визначають її здатність ефективно виконувати функції фінансового посередництва в умовах підвищеної невизначеності. Здійснений аналіз основних показників діяльності банків засвідчив наявність суперечливих тенденцій, які, з одного боку, проявляються у скороченні кількості банківських установ, а з іншого – у зростанні обсягів активів, капіталу та ресурсної бази, що свідчить про структурну трансформацію та поступове зміцнення фінансового потенціалу системи. Виявлена варіативність показників рентабельності та нестабільність кредитної активності підтверджують чутливість банківського сектору до кризових явищ, зокрема наслідків воєнного стану та макроекономічних коливань. У цьому контексті обґрунтовано, що забезпечення стійкості банківської системи потребує комплексного застосування фінансових механізмів, серед яких важливе місце посідають управління капіталом і ліквідністю, дотримання пруденційних нормативів, ефективна система ризик-менеджменту та проведення стрес-тестування. Відтак інтеграція регуляторних вимог із внутрішніми управлінськими процесами, підкріплена використанням сучасних цифрових технологій, сприяє підвищенню адаптивності банківських установ до зовнішніх шоків і забезпечує довгострокову фінансову стабільність банківської системи.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі впливу цифровізації банківського сектору та розвитку фінансових технологій на ефективність механізмів забезпечення фінансової стабільності банківської системи в умовах зростаючої невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Стечишин Т. Б., Дідик М. М. Забезпечення стабільності банківської системи в умовах фінансової кризи. *Економіка та суспільство*. 2018. Випуск 16. С. 808–817. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/123.pdf (дата звернення: 15.03.2026).

2. Сидорович О. Чинники фінансової стабільності банківської системи України як індикатор економічної безпеки держави. *Фінансовий простір*. 2025. № 3(57). С. 101–111. DOI: https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.101110111

3. Данік Н., Татко А. Удосконалення механізму забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2022. Vol. 1, No. 5. Pp. 1–9. DOI: https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20220105.01

4. Чайковський Є. Механізм управління та забезпечення фінансової стабільності банківської системи. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 3. С. 384–393. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2024.03.384

5. Агрес О. Г., Садура О. Б. Стан банківської системи України в умовах війни: проблеми стабільності та стратегічні орієнтири розвитку. *Регіональна економіка*. 2025. № 2. С. 73–82. DOI: https://doi.org/10.36818/1562-0905-2025-2-7

6. Основні показники діяльності банків. Наглядова статистика. Національний банк України, 2026. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist (дата звернення: 15.03.2026).

7. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Національного банку України; Інструкція від 28.08.2001 № 368. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text (дата звернення: 16.03.2026).

8. Про затвердження Положення про організацію процесу оцінки достатності внутрішнього капіталу в банках України та банківських групах: Постанова Національного банку України; Положення, План, Перелік, Опис від 30.12.2021 № 161. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0161500-21#n21 (дата звернення: 18.03.2026).

9. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text (дата звернення: 20.03.2026).

10. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Національного банку України; Положення, Перелік, Класифікація від 11.06.2018 № 64. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text (дата звернення: 21.03.2026).

11. Про особливості здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України у 2026 році: Постанова Національного банку України від 19.12.2025 № 148. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-25#Text (дата звернення: 21.03.2026).

References:

1. Stechyshyn T. B., Didyk M. M. (2018). Zabezpechennia stabilnosti bankivskoi systemy v umovakh finansovoi kryzy [Ensuring the stability of the banking system under financial crisis]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 16, pp. 808–817. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/123.pdf (in Ukrainian)

2. Sydorovych O. (2025). Chynnyky finansovoi stabilnosti bankivskoi systemy Ukrainy yak indykator ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Factors of financial stability of the banking system of Ukraine as an indicator of the state's economic security]. *Finansovyi prostir*, no. 3(57), pp. 101–111. DOI: https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.101110111 (in Ukrainian)

3. Danik N., Tatko A. (2022). Udoskonalennia mekhanizmu zabezpechennia finansovoi stabilnosti bankivskoi systemy Ukrainy [Improvement of the mechanism for ensuring financial stability of the banking system of Ukraine]. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, no. 1(5), pp. 1–9. DOI: https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20220105.01 (in Ukrainian)

4. Chaikovskyi Ye. (2024). Mekhanizm upravlinnia ta zabezpechennia finansovoi stabilnosti bankivskoi systemy [Mechanism of management and ensuring financial stability of the banking system]. *Ekonomichnyi analiz*, no. 34(3), pp. 384–393. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2024.03.384 (in Ukrainian)

5. Ahres O. H., Sadura O. B. (2025). Stan bankivskoi systemy Ukrainy v umovakh viiny: problemy stabilnosti ta stratehichni oriientyry rozvytku [The state of the banking system of Ukraine under war conditions: problems of stability and strategic development guidelines]. *Rehionalna ekonomika*, 2, 73–82. DOI: https://doi.org/10.36818/1562-0905-2025-2-7 (in Ukrainian)

6. Natsionalnyi bank Ukrainy (2026). Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv. Nahliadova statystyka [Key indicators of banking activity. Supervisory statistics]. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist (in Ukrainian)

7. Natsionalnyi bank Ukrainy (2001). Pro zatverdzhennia Instruktsii pro poriadok rehuliuvannia diialnosti bankiv v Ukraini: Postanova vid 28.08.2001 № 368 [On approval of the Instruction on the procedure for regulating banking activities in Ukraine]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text (in Ukrainian)

8. Natsionalnyi bank Ukrainy (2021). Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu protsesu otsinky dostatnosti vnutrishnoho kapitalu v bankakh Ukrainy ta bankivskykh hrupakh: Postanova vid 30.12.2021 № 161 [On approval of the Regulation on the organization of the internal capital adequacy assessment process in Ukrainian banks and banking groups]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0161500-21#n21 (in Ukrainian)

9. Verkhovna Rada of Ukraine (2000). Pro banky i bankivsku diialnist: Zakon Ukrainy vid 07.12.2000 № 2121-III [On Banks and Banking Activity: Law of Ukraine]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text (in Ukrainian)

10. Natsionalnyi bank Ukrainy (2018). Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu systemy upravlinnia ryzykamy v bankakh Ukrainy ta bankivskykh hrupakh: Postanova vid 11.06.2018 № 64 [On approval of the Regulation on the organization of the risk management system in Ukrainian banks and banking groups]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text (in Ukrainian)

11. Natsionalnyi bank Ukrainy (2025). Pro osoblyvosti zdiisnennia otsinky stiikosti bankiv i bankivskoi systemy Ukrainy u 2026 rotsi: Postanova vid 19.12.2025 № 148 [On the specifics of assessing the resilience of banks and the banking system of Ukraine in 2026]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-25#Text (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 25.03.2026
Дата прийняття статті: 14.04.2026
Дата публікації статті: 29.04.2026